

winter
2024

Bomen nieuws

Bakenbomen mogen blijven
Wadi's en bomen versterken elkaar
Help, beestjes in mijn boom!

bomen
stichting

Stokje doorgeven

In dit nummer

7

Plakoverlast

Na klachten over honingdauw (plak) besloot de gemeente Meierijstad waardevolle lindebomen te kappen. Buurtbewoners gingen er samen met de Bomenstichting tegen in verweer. Met succes.

16

Kozakkenlinde onder de loep

Uitgebreide studie van monumentale bomen kan vroegtijdig afsterven voorkomen. Zo blijkt uit het voorbeeld van de eeuwenoude Kozakkenlinde.

18
20

Arboreta

Ooit waren bomentuinen bedoeld voor onderzoek; nu zijn het parels van rust en schoonheid. Een gids brengt ze allemaal in kaart. Bomennieuws bezocht Arboretum Oudenbosch.

Verder

Bakenbomen langs de Maas mogen blijven	4
Wadi's en bomen versterken elkaar	10
Help, beestjes in mijn boom!	13
Ginkgo biloba, levend fossiel uit 't verre oosten	22
Bomen en spiritualiteit	24
Dierckxlezing	27
Nieuwe website bomenregister	28
De Dooie Rooie, column Joris Hellevoort	30
Mededelingen bestuur	31
Valkenswaardse Bevrijdingsboom	32

Voorkant
Knotwilg in de uiterwaarden
van de IJssel
(Foto: Wim Eikelboom)

Mijn laatste Bomennieuws als hoofdredacteur. Dat klinkt dramatisch, maar dat is het helemaal niet. Het is gewoon tijd om het stokje door te geven. Bomennieuws was zo'n dertien jaar lang een terugkerend refrein: onderwerpen verzamelen, met redactie overleggen, auteurs benaderen, artikelen lezen, mooie beelden zoeken en dan uiteindelijk Bomennieuws op de deurmat! Het heeft me veel gebracht, het werken aan Bomennieuws: kennis, bijzondere ontmoetingen en prachtige verhalen en beelden. Het is zo geweldig dat elke keer weer schrijvers vanuit hun deskundigheid en enthousiasme bereid zijn om mee te werken en dat fotografen hun beelden beschikbaar stellen. En dat allemaal uit liefde voor bomen of de natuur in het algemeen!

Dat staat wel in schril contrast met het bericht dat ik in de media las: *Een op de drie boomsoorten dreigt uit te sterven*. Onvoorstelbaar, bomen die op de Rode Lijst staan omdat de mensheid in rap tempo bezig is dieren en planten uit te roeien en daarmee ook ons bestaan in gevaar brengt. In Bomennieuws hoeven we gelukkig niet uit te leggen waarom bomen belangrijk zijn. Het is een groot goed dat ik door Bomen-nieuws zoveel andere geluiden heb gehoord en kan doorgeven. Verhalen van kracht en moed hebben we juist nu nodig. In dit nummer gaat het dan ook weer over bescherming en behoud van bomen, over voorwaarden scheppen voor gezonde bomen.

Een primeur! Vers van de pers is het artikel over bakenbomen langs de Maas. Al decennialang is er discussie rondom hun voortbestaan. Eindelijk is er een positieve ontwikkeling! Het artikel over de Kozakkenlinde toont het

belang aan om bomen kans te geven oud te worden en onderzoek te doen naar hoe dit het beste kan worden gerealiseerd. De column *De Dooie Rooie* beschrijft de hergeboorte van een monumentale beuk. En ook de Japanse notenboom wordt in het zonnetje gezet. Goede kennis over biodiversiteit mag uiteraard niet ontbreken, lees het artikel *Help, beestjes in mijn boom!* Bij de gemeente Schijndel ontbrak het aan kennis en goede wil om een lindelaan te behouden. Samen met buurtbewoners spande de Bomenstichting een procedure aan. En wil je gewoon lekker wandelen, bezoek dan eens een bomentuin (arboretum). De redactie bezocht het arboretum in Oudenbosch. Natuurlijk is er ook aandacht voor nieuwe, hoopvolle technieken, zoals het aanleggen van wadi's in de straat om het water van grote stortbuien op te vangen in ondergrondse systemen en niet direct op het riool te lozen. Bomen kunnen ook daar een rol in spelen.

Je kunt je ook inzetten voor boom-behoud door vriendschap te sluiten met bomen. Voor een vriend spring je natuurlijk in de bres als dat nodig is. Op een andere manier doen de boominspecteurs dat: zij proberen alle bomen van het Landelijk Register van Monumentale Bomen te volgen. Een nieuwe website moet dat vergemakkelijken. En tot slot: vier honderdjarige magnolia's zijn 80 jaar na de bevrijding van Brabant uitgeroepen tot Valkenswaardse Bevrijdingsboom 2024.

Schrijvers, fotografen, redactie, vormgever en lezers, veel dank voor alles!

Een bomenrijk 2025!

Hanna Hirsch, hoofdredacteur

De huidige bakenbomen zijn vaak een ratjetoe van uiteenlopende soorten en wisselende vitaliteit. Veel bomen zijn dood of gaan dood.

Markante bomenrij langs de Maas mag blijven

Als gevolg van het project Meanderende Maas kwamen de bakenbomen plots volop in de schijnwerpers te staan. In de oorspronkelijke plannen zouden alle bomen voorgoed worden verwijderd, in lijn met het beleid van Rijkswaterstaat. Dat pikten de inwoners van de Maasvallei niet. In de gemeenteraden van dertien gemeenten langs de Maas en op de provinciehuizen in Den Bosch, Arnhem en Maastricht ontstond opschudding.

Oss was de eerste gemeente die de kont tegen de krib gooide en aankondigde dat ze op hun 36 kilometer Maasoevers geen kap toestond van aanwezige bomen. Bij natuurlijke sterfte zou Oss op eigen houtje nieuwe populieren aanplanten. Provincie Noord-Brabant nam daarop het voortouw om met alle dertien gemeenten langs de Maas een gezamenlijk voorstel te maken over de toekomst van de bakenbomen tussen Boxmeer en Geertruidenberg. Zo voorkwam de provincie dat het een ratjetoe zou worden.

Groen erfgoed

De man die zich sterk heeft gemaakt voor het behoud van de bakenbomen is Hans van Engen, landschapsarchitect bij de provincie Noord-Brabant. Hij nam het voortouw voor een plan hoe de legendarische bomenrij langs de Maas voor de toekomst behouden kan blijven. Van Engen kreeg steun van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het college van Rijksadviseurs, dat onafhankelijk adviseert over ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. Volgens de Rijksdienst dient de laanstructuur langs de Maas behouden te blijven als groen erfgoed. De Rijksadviseurs noemden de bakenbomen van nationaal belang.

Het leidde tot een bakenbomenstrategie voor het kappen, de herplant en het herstel van de karakteristieke bomenrij. In het voor-

Alle bakenbomen langs de Maas laten we geleidelijk uitsterven, was sinds 2006 het beleid van Rijkswaterstaat. Nu draait het ministerie om als een blad aan de boom: de bakenbomen mogen blijven en kunnen de komende eeuw op steun rekenen van Rijkswaterstaat. Hoe is deze ommezwaai te verklaren?

Aan weerszijden van de oever van de rivier de Maas tussen Boxmeer en Geertruidenberg staan lange rijen populieren. Het zijn bomen die vanouds bakens vormen voor de scheepvaart, zodat stuurlieders op vrachtschepen zich kunnen oriënteren. Aangezien de radar die rol overnam, verloren de bomen hun functie als wegwijzers. Maar sinds de afgelopen eeuw vormen ze zo'n vertrouwd beeld, dat bakenbomen voor veel mensen in Noord-Brabant en Limburg onlosmakelijk bij het rivierlandschap horen.

De circa honderd kilometer lange bomenrij langs de Maas wordt ook weleens de langste bomenlaan van Nederland genoemd. De Canadapopulieren (*Populus x canadensis*) zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw door Rijkswaterstaat geplant, nadat de rivier de Maas was rechtgetrokken met een aantal bochttafsnijdingen.

De iconische waarde van de bomenrijen kwam aan het licht toen er plannen werden gesmeed voor Meanderende Maas. Dat is een omvangrijk project voor dijkversterking en natuurherstel langs de Maas. Tot verrassing (en soms ergernis) van de projectleiders ging opvallend veel tijd en aandacht naar de bakenbomen, omdat inwoners langs de Maas zich sterk maakten voor behoud ervan.

Uitsterfbeleid

Rijkswaterstaat besloot in 2006 dat de bakenbomen niet langer in aanmerking kwamen voor onderhoud. De populieren raakten aan het eind van hun levensduur. Bomen die afknaptten of omvielen werden niet meer vervangen. 'Rijkswaterstaat hanteert voor bakenbomen een uitsterfbeleid', was het adagium, dat overigens steun kreeg van de gemeenten langs de Maas.

Hans van Engen

Een toekomsttekening van de Maas na afronding van het project Meanderende Maas, inclusief rijen nieuwe bakenbomen op de oever. (beeld: Meanderende Maas)

stel spraken de provincies Noord-Brabant, Limburg en Gelderland samen met dertien gemeentebesturen uit dat ze willen investeren in een nieuwe generatie bakenbomen. Ze riepen Rijkswaterstaat op om hun standpunt over het uitsterven van bakenbomen te herzien.

Natuurmonumenten plaatste als een van de weinigen een kritische kanttekening. Want bij een natuurlijke inrichting van een rivier met zandige oevers passen eigenlijk geen bakenbomen, vond de natuurorganisatie. Terwijl het volledige plan voor Meanderende Maas al was goedgekeurd, was het wachten op witte rook van uit Den Haag over de bakenbomen. Want dat lag als een Salomonsoordeel op het bordje van de minister van Infrastructuur en Waterstaat.

Hoewel de verwachting was dat de vorige minister van Infrastructuur en Waterstaat Harbers de beslissing zou nemen, is het doorgeschoven naar het nieuwe kabinet. Minister Madlener schoot in oktober 2024 de kogel door de kerk: Rijkswaterstaat schaaft zich achter de wens vanuit de provincies en gemeenten langs de Maas om de bakenbomen te behouden. Dat komt neer op het kappen van de huidige oude bomen, herplant met nieuwe zwarte populieren (*Populus nigra*) en afspraken over het onderhoud daarvan. Het ministerie draagt 2,4 miljoen euro bij aan beheer en onderhoud van de bakenbomen. Ook de gemeenten en provincies doen een duits in het zakje voor instandhouding van de bomen.

Veteranen

De Bomenstichting is blij met de gekozen aanpak en de omslag bij Rijkswaterstaat. 'Prachtig dat er regio-

naal draagvlak is voor behoud van deze langste bomenlaan van Nederland. Het voortbestaan van de bakenbomen is te danken aan inwoners die niet wilden dat de bomen zouden verdwijnen. Een mooi voorbeeld van burgerbetrokkenheid', zegt Joris Hellevoort, bestuurslid van de landelijke Bomenstichting.

De Bomenstichting heeft wel een wens. 'Ons voorstel is dat een aantal vitale bakenbomen blijft staan, als veteranen van de eerste generatie. Die vertellen het verhaal waarom het nodig was dat er een nieuwe generatie is geplant.' ■

Overlast plak geen reden tot kap

Na klachten over honingdauw (plak) besloot de gemeente Meierijstad vorig jaar beschermde waardevolle lindenbomen in de Deken Baekersstraat in Schijndel te kappen. Verontruste buurtbewoners gingen er, ondersteund door de Bomenstichting, tegen in verweer.

TEKST: INES VERBEEK, OMGEVINGSJURIST DUURZAAM RECHT

Bijzonder was dat de gemeente Meierijstad, waaronder Schijndel valt, een goed bomenbeleid heeft, dat vrij recentelijk tot stand is gekomen, zelfs met gebruikmaking van burgerparticipatie. In het bomenbeleid staat dat er niet gekapt wordt bij overlast door natuurlijke verschijnselen, hoe vervelend ze ook ervaren kunnen worden. In dat beleid staat ook dat de gemeente grip wil houden op de monumentale en waardevolle bomen en op de belangrijke

boomstructuren. Over de bomen van waarde heeft de burger dus minder zeggenschap. Ondanks dit beleid kregen klagende burgers in Schijndel toch zeggenschap over de beschermde boom voor hun huis, ze mochten kiezen voor behoud of kap.

Accepteren van ongemak

De linde staat bekend als een sterke boom die in principe geschikt is voor de stad. Ho-

Een bepaalde mate van hinder moet geduld worden

ningdauw, veroorzaakt door bladluizen, is een bekend verschijnsel bij deze boom. De overlast door luizen wordt veroorzaakt door een disbalans in de omgeving van de bomen, zeker als daar geen natuurlijke vijanden zijn voor luizen. Overlast door plak is vervelend en vergt een zekere mate van acceptatie van enig ongemak. Parkeer je auto niet onder de boom, was de auto vaker of trek een hoes om de auto. Ten slotte, het is maar een beperkte periode in het jaar, en het is ook niet ieder jaar even erg. Dat is afhankelijk van het weer. Is er veel regen? Dan weinig last van luizen!

In de gemeente Hellendoorn zijn jarenlang een aantal bomen door de brandweer bespoten met water om het aantal luizen te verminderen. Volgens boomdeskundige Lars van der Wal werkte dit perfect. Je kunt luizenoverlast ook verminderen door larven van lieveheersbeestjes in zakjes dichtbij de kolonie op te hangen of de boom te behandelen met knoflookextracten.

Als we het hebben over overlast, dan hebben we het over het juridische begrip 'hinder'. Niet elke vorm van hinder is onrechtmatige hinder, oftewel: buitenproportionele overlast. Een bepaalde mate van hinder moet geduld worden. Zoals dat ook staat opgenomen in het bomenbeleid van de gemeente: 'Bomen hebben een aantal natuurlijke verschijnselen (...) die geen reden zijn om bomen te kappen of te snoeien (...)'. Pas als de overlast door een boom zo ernstig is dat niet meer redelijkerwijs van je gevergd kan worden die maar te accepteren, is overlast buitenproportioneel. En dat hangt af van de 'aard, de ernst en de duur van de hinder en de daardoor veroorzaakte schade.'

Geen buitenproportionele overlast

Nadat verontruste buurtbewoners de Bomenstichting inschakelden, bezocht een contactpersoon van de Bomenstichting de bomen in de straat. Hij trof gezonde bomen aan en constateerde geen buitenproportionele overlast door de bomen. Omdat de gemeente

nog geen 'waarderingsmodel overlast' had opgesteld - hetgeen ze volgens eigen beleid zou doen - heeft het college van B en W de gemeenteraad verzocht in te stemmen met zijn voorstel om de overlast in de Deken Baekersstraat als disproportioneel te kwalificeren. Daarna zou het college het waarderingsmodel gaan opstellen.

De Bomenstichting heeft de gemeenteraadsleden voorafgaand aan de raadsvergadering er schriftelijk van op de hoogte gebracht dat deze bomen een beschermde beleidsstatus hebben en dat er bomenbeleid van toepassing is waarin uitdrukkelijk staat dat burgers overlast door bladluizen moeten accepteren. Ze gaf aan dat overlast door honingdauw dus nooit disproportionele overlast kan zijn, omdat het tijdelijk is én omdat de overlast voor een deel ook aan te pakken is (door de gemeente en door de burger zelf). Ook wees de Bomenstichting erop dat het participatietraject over de kap niet deugdelijk was opgezet. Er was uitsluitend aan één zijde van de straat contact geweest met (klagende) bewoners. Deze klagers werd de keuze gegeven om de boom die voor hun huis stond te behouden of te kappen.

Cumulatieve overlast

Ondanks het verzet tegen de kap en de aanwezigheid van veel tegenstanders bij de raadsvergadering, kwalificeerde de meerderheid van de raad de overlast in deze straat toch als 'disproportioneel'. Er zou namelijk sprake zijn van cumulatieve overlast. De gemeente veegde alle klachten over de bomen in de hele straat op één hoop en stelde dat de mate van gecombineerde overlast over een langere periode grote inbreuk maakte op het woongenot van de bewoners, terwijl maatregelen om de overlast te verminderen met behoud van de bomen niet structureel succesvol waren.

De Bomenstichting en Vereniging Het Groene Hart Brabant, beide al vanaf het begin betrokken bij deze kwestie, gingen in bezwaar bij de Commissie Rechtsbijstand, net als veel (buurt-)bewoners. Hoewel de Bomenstichting bij voorkeur niet procedeert, is het soms onontkoombaar. Goed bomenbeleid is één van de zaken waar de Bomenstichting altijd voor pleit, dus handelen volgens eigen bomenbeleid is net zo belangrijk, en daar ontbrak het in deze zaak aan.

Natuurverschijnselen geen reden voor kap

De Commissie Rechtsbijstand Meierijstad stelt in haar advies vast dat de gemeente in haar beleid heeft opgenomen dat natuurlijke verschijnselen geen reden zijn om een boom te kappen, tenzij er sprake is van disproportionele overlast. Ook meent ze dat onvoldoende duidelijk is geworden of er een alternatief mogelijk is voor de kap. Verder is de gestelde overlast (de aard en de intensiteit ervan) onvoldoende vastgesteld. Gelet op het feit dat de straat verdeeld was in voor- en tegenstanders van de bomenkap, had de gemeente volgens de commissie een extern onderzoek moeten laten uitvoeren naar de overlast.

De commissie vindt dat het participatietraject niet inzichtelijk heeft kunnen maken op grond waarvan overlast is vastgesteld en hoe die is vergeleken met de waarde van de bomen. De

participatie-aanpak van de gemeente heeft dus geen objectief besluit op basis van het wettelijk en beleidsmatig kader opgeleverd. Omdat disproportionele overlast een subjectief begrip is, adviseert de commissie de gemeente om extra onderzoek uit te voeren naar de feiten en omstandigheden ter onderbouwing, motivering en objectivering van de 'disproportionele overlast'. De (cumulatieve) overlast moet de kap van de bomen immers kunnen rechtvaardigen.

De commissie zag, net als de Bomenstichting en de andere bezwaarmakers, het gevaar voor precedentwerking. Door het ontbreken van een objectief oordeel over de overlast in deze zaak, zouden klachten over honingdauw elders in de gemeente tot gevolg kunnen hebben dat bomen worden gekapt.

Voorlopig gered

De bomen die geplant zijn net na de bouw van de huizen in de Deken Baekersstraat zijn voorlopig gered. Hopelijk lukt het de gemeente om in de toekomst beter om te gaan met klachten over bomen. In het bomenbeleid van de gemeente staat duidelijk hoe dat moet. Een (lokaal relevant) waarderingsmodel overlast kan nuttig zijn om objectief te beslissen over ervaren overlast. Burgers zelf de keuze geven om bomen waarvan ze overlast ervaren wel of niet te kappen kan nooit een objectieve beslissing opleveren. Burgers laten kiezen is ook niet op te vatten als participatievorm. Het uitgangspunt van participatie is immers om op basis van goede argumenten samen vorm te geven aan de fysieke leefomgeving. ■

Foto: Ingrid Vos

Deken Baekersstraat in Schijndel

Bomen en wadi's versterken elkaar

Een wadi in een woestijn is een droge rivierbedding die na hevige regenval volstroomt met water. Steeds meer gemeenten maken gebruik van dit natuurlijke systeem om overtollig regenwater te verwerken. En bomen gedijen er uitstekend bij.

Wadi, Harkstraat, Amsterdam

Klimaatverandering vraagt wereldwijd om maatregelen op het gebied van waterbeheer. Nature-Based Solutions bieden mogelijkheden. Dat zijn initiatieven die gebruikmaken van natuurlijke processen en tegelijkertijd natuurwaarden verbeteren. Een wadi is een van de opties. De term 'wadi' komt uit het Arabisch en betekent 'dal'. Wadi's komen veel voor in woestijngebieden: daar zijn het droge rivierbeddingen die bij hevige regenval volstromen met water. Ze zorgen voor het transport van water. In Nederland staat WADI voor Water Afvoer Drainage Infiltratie.

Deze wadi is een groene, verdiept gelegen waterverzamelplaats (vaak van gras) die voorzien is van een drainagelaag. Hij is bedoeld om regenwater op te vangen, te bufferen, langzaam in de bodem te laten infiltreren en te laten afvloeien naar oppervlaktewater, zodat de druk op het rioelstelsel en de waterzuiveringsinstallatie vermindert en kostbaar zoet regenwater niet linea recta het riool in stroomt. Het afkoppelen van regenpijpen op het riool helpt hierbij. Regenwater dat op gebouwen valt kan, geleid via goten en aflopend straatoppervlak,

ook naar een wadi wegstromen. Wadi's hebben vaak een wateroverloopsysteem (slokop) dat bij dreigende te hoge waterstand het water via drainagebuizen afvoert naar oppervlaktewater zoals een vijver, sloot of rivier. Met de juiste keuze van drainagemethoden kunnen wadi's in allerlei gebieden worden aangelegd, ongeacht grondwaterstand of bodemsoort. Meestal in de openbare bebouwde omgeving, maar ook in particuliere tuinen.

Eerste wadi in 1992

In Duitsland bestaan wadi's al sinds de jaren zeventig. Nederland volgde pas aarzelend in 1992, toen Enschede in de wijk Ruwenbos de eerste wadi aanlegde. Vooral de laatste jaren zien alle gemeentes in Nederland wadi's wel als een van de oplossingen voor vermindering van wateroverlast en zijn er duizenden aangelegd (zie ook climatescan.nl). Rijkswaterstaat onderzoekt momenteel de mogelijkheden van wadi's langs autowegen.

Er zijn allerlei varianten op de wadi. Een Bio Swale is de Engelse term voor een (vaak natuurvriendelijke) wadi van gras. Watertuin of Rain garden is een verdiept aangelegd plantvak, veelal met betonnen rechte muren, waarin ook water opgevangen en afgevoerd wordt. In antwoord op de klimaatadaptieve en biodiversiteitsopdracht worden wadi's steeds natuurvriendelijker aangelegd. Liefst met inheemse bomen, heesters, kruidachtige en andere planten. Het zijn niet langer alleen maar 'groene deuken in het landschap', zoals

Floris Boogaard, lector Ruimtelijke Transformaties bij de Hanzehogeschool Groningen ze ook wel noemt, maar steeds vaker plekken waar biodiversiteit naast waterberging een grote rol speelt.

Voordelen van bomen bij wadi's

Het 'grappige' is, dat het maar 7 procent van de tijd regent (veel kleine buien) en er ongeveer slechts 7 procent van de tijd water in de wadi staat, dat meestal binnen twee uur in de grond is verdwenen. In slechts 3 procent van de wadi's staat het water wel eens langer dan 48 uur. Daarbij is sowieso de invloed van waterstandverhoging op enkele meters van de wadi nihil. Het blijkt dan ook dat wadi's uitstekend samen gaan met bomen. Er kunnen nieuwe bomen in worden geplant of de wadi's kunnen worden aangelegd bij al bestaande bomen. De eerdergenoemde Ruwenbos-wadi is aangelegd bij bestaande oudere bomen. De wadi en bomen staan er nog steeds florissant bij.

Door beworteling ontstaat een betere bodemstructuur waardoor water vertraagd wordt afgegeven. Daarmee wordt de capaciteit van de wadi vergroot. Bomen dragen bij aan een gezonde en aantrekkelijke woonomgeving. Wadi's (en andere groene wateropvang en bergingssystemen) kunnen deel uitmaken van de groene infrastructuur van een stad. Vaak worden er niet alleen bomen bij een wadi geplant, maar ook struiken en planten. Deze helpen samen om eventueel verontreinigd oppervlaktewater af te breken voordat het in het drinkwatersysteem terecht komt.

Schaduwwerking

Boogaard vertelt dat boomaanplant een steeds belangrijkere rol speelt bij de aanleg van wadi's. 'We willen wateroverlast, droogte en hittestress verminderen. Daarvoor is het onder andere belangrijk om meer schaduwwerking te creëren, bij

Oudste wadi van Nederland, Ruwenbos, Enschede

boven: Watertest in wadi (met watertank aan tractor), Schorsmolenstraat, Groningen

onder: Aanleg wadi, Voorschoten

Foto: Reina de Smeth

voorkeur elke 300 meter. Dit wordt vaak gecombineerd door een boom en bankje bij een wadi te zetten. De laatste tijd zie ik meer bomen omdat wegens ruimtegebrek de wadi multifunctioneel moet worden ingericht. Bijvoorbeeld ook als speel-, sport- of ontmoetingsplek. Wadi's kunnen de sociale cohesie in een wijk bevorderen door bijvoorbeeld gezamenlijk het onderhoud te doen of een appeltaart te bakken met de geoogste appels van fruitbomen die in de wadi staan'.

Wadi's vergen wel enig onderhoud. Als gevallen bladeren niet verwijderd worden kan de wadi dichtslibben of dichtgroeien; de infiltratiecapaciteit neemt dan af. Graswadi's moeten worden gemaaid en de doorgang van de afvoer moet regelmatig worden gecontroleerd.

Om te veel bladafval te voorkomen is het goed om boomkronen op twee meter afstand van de wadi te planten. En bomen kunnen het beste aan de noord- en oostzijde van de wadi staan, zodat er zo min mogelijk schaduw is die de verdamping kan belemmeren.

Boomsoorten

Ondanks dat er nog weinig ervaring is opgebouwd met bomen bij en in wadi's en onderzoek hierover beperkt is, is er toch veel informatie beschikbaar om mee aan de slag te gaan. Om te beginnen is een wadi die alleen is aangelegd met grof zand uiteraard niet geschikt voor bomen. Er zijn te weinig voedingsstoffen beschikbaar en het water zakt te snel weg. De groeiplaats moet dan eerst worden verrijkt.

Boomadviseur Jaap Smit constateert dat bij overstromingen in kwekerijen vooral bomen met vlezige wortels, zoals de amberboom (*Liquidamber*), niet gedijen bij tijdelijke natte voeten. Inheemse bomen doen het over het algemeen wel goed. In *Dendroflora* nr. 49, 2012 geeft ir. Margareth Hop een uitgebreid overzicht van houtige gewassen, waaronder grote en kleine bomen, die goed om kunnen gaan met variatie in waterstand en droogte, van zeer nat tot tijdelijk droog. Hop doet al ruim dertig jaar onderzoek naar toepassingsmogelijkheden van bomen, heesters en planten. Haar suggesties zijn eindeloos. Er staan wel tachtig boomsoorten genoemd, van haagbeuk, moerascypressen, vleugelnoot tot balsemzilverspar.

Ook boomkwekers zoals Ebben en Van den Berk geven veel informatie over boomsoorten die geschikt zijn voor wadi's. Zij suggereren onder meer inheemse soorten eiken, wilgen, populieren, essen, elzen, berken en esdoorns. Of exotischer: Amerikaanse persimoon, tulpenboom, gummiboom en Tamarisk.

Eigenlijk zijn er heel veel boomsoorten mogelijk. Ook gebruikmaken van bestaande (oudere) bomen lijkt geen problemen op te leveren. 'Het is vooral learning by doing', zegt Boogaard. In de praktijk gaat het volgens hem zelden mis. ■

HELP, beestjes in mijn boom!

Bomen zijn van essentieel belang voor de biodiversiteit. Ze vormen een levensbron voor talloze vogels, insecten en planten. Maar als het om voor mensen onwelgevallige organismen gaat, bladluis bijvoorbeeld, neemt ons enthousiasme snel af. Toch zijn ook zij noodzakelijk voor het goed functioneren van natuurlijke systemen.

Bomen bieden een groeiplaats voor allerlei algen, mossen en korstmossen, die op de schors van stammen en takken groeien. Onder gunstige omstandigheden kan de laag met mossen zo dik worden dat zelfs varens hierop kunnen groeien. Inrottende snoeiwonden en andere holtes kunnen nestgelegenheden bieden voor allerlei hollenbroeders zoals mezen, spechten en zelfs vleermuizen. Bladjes worden gegeten door verschillende bladvreter en bladzuigers. Bast en houtweefsel vormen voedsel voor bast-, spint- en houtkevers en daarnaast zijn er nog honderden soorten schimmels die van delen van de boom leven. Afvallend herfstblad en afgestorven takjes vormen voedsel voor het bodemleven en via de wortels vindt intensieve uitwisseling van bouwstoffen en voedingselementen plaats met mycorrhiza (schimmels) in de bodem. Het aantal organismen dat met bomen samenleeft is enorm.

Hoeveelheid relaties

Bomen verschillen in de hoeveelheid relaties met andere organismen. Het aantal relaties hangt sterk af van hoe lang zo'n boomsoort op een plek aanwezig is. Over het algemeen zijn boomsoorten die al eeuwenlang in onze omgeving groeien veel rijker voorzien van organismen waarmee ze samenleven dan boomsoorten die uit andere regio's hier naartoe zijn

gehaald. De verschillen tussen bijvoorbeeld een zomereik of een plataan spreken wat dit betreft boekdelen. Onderzoek in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Groot-Brittannië laat zien hoeveel relaties bepaalde boomsoorten met insecten aangaan.

Als je ergens een wilg of eik aanplant heb je niet meteen die honderden insectensoorten erbij. Dergelijke aantallen kunnen zeker voorkomen op plekken met goed ontwikkelde natuurlijke systemen waar veel van die boomsoorten staan. Een eik die als enige boom midden op het marktplein in een stadscentrum wordt aangeplant, zal veel minder relaties hebben. Daarnaast bieden bomen naarmate ze ouder worden en meer inrottingen hebben, meer mogelijkheden voor het huisvesten van allerlei organismen. We zeggen wel eens: 'Hoe rotter de boom, hoe meer leven er in zit'.

Bij de ontwikkeling van de vele relaties staan kringloopprocessen en successie centraal. Een eindeloze cyclus van groei en afbraak, leven en sterven, vormt de motor van dit proces. Deze cyclus leidt van nature tot steeds meer soorten en steeds meer interacties tussen die soorten. Dit vormt een belangrijke basis voor biodiversiteit.

De grootste variatie aan organismen kunnen we vinden in bomen die onderdeel zijn van een natuurlijke beplanting met daarin grotere aan-

Eikvaren op een zwaar bemoste wilgenstam.

tallen bomen en struiken, een goed ontwikkelde ondergroei, variatie in leeftijd en structuur, goede verbindingen met andere locaties waar vergelijkbare soorten aanwezig zijn en waarin natuurlijke processen zoveel mogelijk ongestoord kunnen verlopen.

Ambivalent over biodiversiteit

Voordat we nu erg enthousiast worden over die enorme potentiële rijkdom, is het goed om ook even bij een ander aspect van deze organismen stil te staan. Vogels, vleermuizen, bestuivende insecten worden vaak hoog gewaardeerd. Verschillende galvormers met hun soms bizarre vergroeiingen kunnen ook nog wel waardering oogsten. Bij allerlei bladvreter en bladzuigers wordt het vaak al minder. Luizen die honingdauw uitscheiden waardoor alles onder de boom van een plakkerig laagje wordt voorzien, zijn al een stuk minder populair. Als er op deze plak dan ook nog roetdauw komt die de plaklaag zwart kleurt, dan is voor veel mensen de maat vol. Zeker als de heilige koe onder dergelijke bomen staat geparkeerd.

Op papier zijn veel mensen enthousiast als het gaat over het streven naar herstel van de biodiversiteit. In de praktijk is onze houding echter ambivalent. Bij de Bomenstichting komen veel

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Aantal soorten insecten en mijten
Salix (5 soorten)	Wilg	450
Quercus robur & Q. petraea	Zomer en Winter eik	423
Betula pubescens & B. pendula	Zachte en Ruwe berk	334
Crataegus monogyna	Eénstijlige meidoorn	209
Populus (4 soorten)	Populier	189
Pinus sylvestris	Grove den	172
Prunus spinosa	Sleedoorn	153
Alnus glutinosa	Zwarte Els	141
Ulmus (2 soorten)	Iep	124
Malus sylvestris	Wilde appel	118
Corylus avellana	Hazelaar	106
Fagus sylvatica	Beuk	98
Picea abies	Fijnspar	70
Fraxinus excelsior	Gewone es	68
Sorbus aucuparia	Wilde lijsterbes	58
Tilia (2 soorten)	Linde	57
Acer campestre	Veldesdoorn	51
Carpinus betulus	Haagbeuk	51
Acer pseudoplatanus*	Gewone esdoorn	43
Larix decidua*	Europese lariks	38
Juniperus communis	Jeneverbes	32
Quercus rubra*#	Amerikaanse eik	12
Castanea sativa*	Tamme kastanje	11
Ilex aquifolium	Scherpe hultst	10
Aesculus hippocastanum*	Paardenkastanje	9
Juglans regia*	Walnoot	7
Taxus baccata	Gewone taxus	6
Quercus ilex*	Steeneik	5
Robinia pseudoacacia	Robinia	2

*Uitheemse soort in Groot-Brittannië # Data voor Hongarije

Tabel 1. Het aantal soorten insecten en mijten dat is geassocieerd aan geslachten of soorten van bomen en struiken in Groot-Brittannië (Kennedy & Southwood, 1984).

vragen binnen over bomen en aantastingen. Mensen willen niet alleen weten wat het is, maar vooral ook wat ze eraan kunnen doen. De eerste vraag is vaak makkelijk te beantwoorden. De veroorzaker is meestal snel te identificeren, zeker als het een inheemse boomsoort betreft. Bij de tweede vraag komt bij mij al snel de wedervraag: ‘Waarom zou je iets willen doen?’ Geredeneerd vanuit de kringloopprocessen is het niet meer dan logisch dat veel organismen het voorzien hebben op onze bomen. Als primaire producenten bouwen ze organisch materiaal, waarvan een heel netwerk van organismen afhankelijk is of kan zijn. Allerlei insecten, schimmels en bacteriën lusten wel een mals blaadje. De meeste bomen hebben daar geen enkele moeite mee.

Nieuw blad aanmaken

Elzen die bijvoorbeeld massaal kaalgevreten worden door de larven van elzenhaantjes, hebben hun lengtegroei tijdens het hoogtepunt van de vraat nog lang niet afgerond en maken later in het groeiseizoen gewoon nieuw blad aan. Jong eikenblad bevat nog weinig looizuren. Eiken kunnen dan ook periodiek in groten getale kaalgevreten worden door wintervlinders, eikenbladrollers en eikenprocessierupsen, die juist dit jonge blad opeten voordat zich de looizuren vormen. Rond de langste dag vormt de eik nieuwe

loten uit slapende knoppen - Sint-Jansloten - met een nieuwe voorraad blaadjes. De rupsen van de voorjaarsvreter zijn aan het verpoppen waardoor het blad niet meteen belaagd wordt en de kans krijgt om volop looizuren aan te maken. Na kaalvraat maakt de boom dus gewoon volop nieuw blad waarmee de boom de rest van het groeiseizoen gezond door kan komen. Als er in het voorjaar geen kaalvraat is, dan zien we vaak dat de blaadjes aan het Sint-Janslot veel pieriger zijn en al snel geïnfecteerd raken met schimmels zoals eikenmeeldauw. Kennelijk is de eik in staat om veel meer blad te maken dan voor het gezond voortbestaan van het organisme nodig is. Incidentele kaalvraat in het voorjaar of aantasting van een deel van het blad is dus absoluut niet schadelijk voor de boom.

Zo profiteren veel organismen van bomen zonder dat de boom daarvan ernstige gevolgen ondervindt. Natuurlijk is het voor een organisme dat voor zijn voortbestaan afhankelijk is van zijn gastheer ook niet slim om zijn gastheer snel te verzwakken of zelfs te doden. De parasiet zou daarmee zijn eigen overleven ook bemoeilijken.

Menselijk handelen

Massaal afsterven van bomen door ziekten en aantastingen hangt vrijwel altijd samen met menselijk handelen. De mens kan bijvoorbeeld ziekten over de

wereld transporteren. Heel af en toe belandt dan een organisme op een andere plek in de wereld en blijkt de nieuwkomer het goed te doen op een bepaalde boomsoort, terwijl hij zelf nog weinig belagers in zijn nieuwe leefgebied heeft. Ook zorgt menselijk handelen vaak voor het verzwakken of beschadigen van bomen. Verzwakte bomen kunnen zich slechter verweren tegen belagers. Dan moeten we niet de belagers beschuldigen van het afsterven van bomen. De belager laat alleen maar zien dat we onvoldoende voor onze boom hebben gezorgd.

De zoektocht naar de ideale boom

Toch hebben we vaak moeite met ziekten en aantastingen in bomen. Kwekers zoeken continu naar betere bomen, zonder gevoeligheid voor ontsierende ziekten. Het is echter in natuurlijke systemen niet normaal als er geen organismen op een boom aanwezig zijn. Belagers van bomen zijn essentieel om kringloopprocessen en natuurlijke successie gaande te houden. Al die ‘gezonde’ introducties zullen dus ooit ook hun belagers krijgen. En die ziekteverwekker zal ook weer belagers krijgen. Geleidelijk aan ontstaan er meer relaties en wordt het systeem biodiverser. De wens om gezonde, ziektevrije bomen te hebben, staat dus eigenlijk haaks op het streven naar een zo groot mogelijke biodiversiteit. Zodra we inzien dat ziekten en aantastingen erbij horen dan hoeven we ons minder snel zorgen te maken over aangetaste of aangevreten blaadjes. Het beste wat je dan voor de boom kan doen is aandacht besteden aan optimale groeiplaatsomstandigheden. De boom is dan het meest in staat om goed voor zichzelf te zorgen en zich te herstellen van de aantasting. ■

Rups van de wintervlinder op eik

Laat cultuurhistorische waarden leidend zijn

Ondanks de jarenlange inzet van de Bomenstichting verdwijnen nog steeds veel monumentale bomen. Die kunnen we beter en langer behouden als we hun cultuurhistorische waarden meer centraal stellen. Dat blijkt uit een unieke, uitgebreide studie van de vier eeuwen oude Kozakkenlinde in Diepenveen.

De Kozakkenlinde is een Hollandse linde (*Tilia x europaea*) die met een stamomvang van ongeveer 6,5 meter tot onze monumentale bomen behoort. Deze dijklinde in Diepenveen, gemeente Deventer, is volgens historisch onderzoek van Wim de Weerd geplant rond 1614. De linde kwam op de plaats van een 'hijligen boom', een eikenboom en is nu ruim 400 jaar oud! De linde was de plek waar dorpsbewoners bijeenkwamen. Het gebruik van de boom door Kozakken in de Napoleontische tijd is volgens De Weerd niet waarschijnlijk.

De boom is in het verleden als een etageboom gesnoeid, wat nog is af te lezen aan de stamstructuur. In het IJsselgebied, zoals in Kampen en Zutphen, waren etagebomen een traditie, zoals bijvoorbeeld nog te zien is op 17e en 18e eeuwse stadsgezichten. Mogelijk was de dijklinde een bakenboom voor het water- en landverkeer. De linde leverde snoeihout en veevoerblad voor de wintertijd. Op het dijktaalud vlakbij de linde staan ook eeuwenoude hakhoutstoven van zomereiken. Sinds ongeveer 1900 is de boom niet meer gesnoeid en draagt nu zes kroonstammen boven op de oude geknotte etagehoogte.

Een genetisch mysterie opgelost

Interessant is dat ook de genetische herkomst van de linde is opgehelderd. De Hollandse linde is een hybride van de zo-

merlinde en winterlinde. Het is een product van onze nog weinig bekende Hollandse historische boomkwekerij vanaf de 16e eeuw. De Zweedse Rune Bengtsson stelde in zijn proefschrift uit 2005 vast dat de linde genetisch en morfologisch identiek is aan een linde op een Zweeds landgoed die als stek in 1618 afkomstig was uit Nederland. Die datum ligt dicht bij die van de Kozakkenlinde, en van die van de oude linde van Sambeek waarvan ook een equivalent in Zweden bestaat. Uit mijn onderzoek blijkt dat ook oude lindes van onder andere Ugchelen, Oud Bussem, Anderen (Aa en Hunze), Nijenrode en Blankenburg tot de genetische variëteit van de Kozakkenlinde behoren. In het Linde-arboretum in Winterswijk staan enkele uit stek opgekweekte kopieën van het genetische erfgoed van de Kozakkenlinde. Ze zijn inmiddels zo'n 25 jaar oud.

Vitaliteit

De huidige linde is bijzonder vitaal, maar hol en daardoor enigszins instabiel en gevoelig voor storm. In 1972-1973 is een van de takken uitgescheurd. In de boomholte hebben zich vele adventiefwortels gevormd, wortels die ontstaan aan bovengrondse plantdelen. De stamvoet heeft veel opschot, uitlopers die vanuit de wortels groeien, wat typerend is voor bepaalde lindevariëteiten. Op de stam groeit de waslakzwam. Nadat in 2002 weer een zware tak was uitgebroken, zijn de stammen boven de knothoogte op zo'n tien meter ingekort en aan elkaar verbonden door flexibele ankers. Door de inkorting is er echter inrotting opgetreden bij de dikkere kroonstammen. De overgroeiingen van oude wonden (ontstaan door tak- en stambreuk) zijn inmiddels al oud. De groeiplaats op de dijk is gunstig.

Boomverzorging

We hebben de eigenaar van de Kozakkenlinde, de Stichting IJssellandschap, op basis van ons onderzoek aanbevolen om een of twee stutten te plaatsen om de boom stabiel te maken en geen verdere kroonreductie toe te passen. Ook stelden we voor een nieuwe etagelinde ernaast te plaatsen, als levend historisch voorbeeld. De stichting liet daarop een boomverzorgingsbedrijf

Van boven naar onder en van links naar rechts:
Kozakkenlinde in herfstkleur, 2012 | 2009 | Detail van de stam 2019
Etagelinde te Zutphen, prent 17e eeuw | Twee etagelindes te Kampen bij het tolhuis, prent 18e eeuw | Bloemen
Oude linde te Overberg in 1981 | Overberglinde 2008 | Kozakkenlinde, Heilige linde, 2023

naar de boom kijken. Helaas nam die onze voorstellen niet over. Integendeel, de kroon is nu deels verder ingekort. Het inkorten zal leiden tot nieuwe inrottingsprocessen en daarmee juist tot vermindering van de vitaliteit. De boom is nu kwetsbaarder en instabieler geworden.

Wat het lot kan zijn bij verdere verwaarlozing laat de vergelijkbare snoeilinde zien van Overberg. Ook deze linde uit de 17e eeuw had een doorgegroeide kroonvorm. Daarbij is uit veiligheidsoverwegingen tot twee keer toe de top gereduceerd. Dat heeft geleid tot een ware boomruïne. Te gemakkelijk wordt kroonreductie toegepast, dat vraagt om reflectie over deze vorm van boomverzorging. Overigens was de boomspiegel hier niet erg gunstig.

De Kozakkenlinde nu

Wie thans op zoek gaat naar de Kozakken-

linde ziet met moeite nog de stam tussen massale opslag van takken uit de stamvoet en achtergebleven snoeihout. Nazorg ontbreekt. Daarmee is ook de monumentale vorm uit het beeld verdwenen. Bovendien wordt de boomvoet overwoekerd door de dijkvilthraam, een uitzonderlijk invasieve exoot. Ook Amerikaanse vogelkers en veelbloemige roos, beide invasieve exoten, staan er vlakbij.

Ons onderzoek naar de Kozakkenlinde is bedoeld om een bredere discussie te krijgen over de boomverzorging van monumentale bomen. Met name aspecten als het nalaten van kroonreductie en toepassen van stutten hebben we aan de orde gesteld. De instabiliteit is niet opgelost, waarschijnlijk gaan stamdelen uitbreken. Ook het plaatsen van een nieuwe etagelinde ernaast, als levend historisch voorbeeld, is er niet van gekomen.

Beheer van eeuwenoude bomen is zeker geen gemakkelijke opgave en niemand heeft de wijsheid in pacht. Een meer op de interessante geschiedenis gerichte wijze van boomverzorging leidt naar onze mening wel tot beter behoud en meer beleving van ons prachtige bomenerfgoed. ■

Arboreta

Van bomenonderzoek naar parels van rust en schoonheid

Ooit waren bomentuinen bedoeld voor onderzoek en onderwijs, tegenwoordig zijn het parels van rust en schoonheid waar het heerlijk vertoeven is. Een vorig jaar uitgebrachte gids beschrijft alle Nederlandse en Vlaamse arboreta.

Arboretum Trompenburg in Rotterdam

Een arboretum is een systematische verzameling van aangeplante bomensoorten. Ze bestaan al eeuwenlang, zo is in de *Gids voor Nederlandse en Vlaamse Arboreta* te lezen. Al 1500 jaar voor Christus bracht de Egyptische vrouwelijke farao bomen in een tuin bijeen ter ere van scheppingsgod Ammon. In de middeleeuwen werden bij kloosters en kastelen kruidentuinen aangelegd met medicinale, moes- en sierplanten, waarin ook bomen stonden. Wetenschappelijke inbedding kregen de planten- en bomentuinen vanaf de 16e eeuw, toen universiteiten ze gingen aanleggen, zoals in Leiden (1590) en Utrecht (1639). Daar ontwikkelde de botanie zich tot een belangrijke wetenschap die de morfologie, anatomie, fysiologie, voortplanting, erfelijkheid en veredeling van planten en bomen bestudeerde.

In de tuinen werden vreemde, exotische gewassen ondergebracht. Kruisvaarders en handelaren namen de nieuwe houtgewassen mee uit het Middellandse Zeegebied, het Nabije Oosten, de Kaukasus en de Himalaya. In de 18e eeuw kwam

de stroom winterharde houtgewassen van vooral naaldbomen uit Noord-Amerika op gang, gevolgd door Japanse flora zoals Japanse esdoorn, boompioen en blauwe regen.

In de 19e eeuw legden, in navolging van Engeland, landgoedeigenaren arboreta aan, als proeftuin voor bosaanplant of ter verfraaiing van hun parken.

Naamgeving

Het aanleggen van een botanische collectie vroeg om een ordeningsprincipe. Er moest consensus zijn over naamgeving en catalogisering, zodat de aanwezige soorten zijn te duiden en te vergelijken. Aanvanke-lijk was de *binominale nomenclatuur* van de Zweedse botanicus Carolus Linnaeus (1707-1778) populair. Hij gaf planten en bomen twee namen, van het geslacht en van de soort. Zo heet de zomereik *Quercus robur* en de wintereik *Quercus petraea*.

Tegen het eind van de 19e eeuw werd die naamgeving steeds onoverzichtelijker door de grootschalige invoer van uitheemse soorten waarmee handelskwe-

kerijen nieuwe variëteiten ontwikkelden. Volgens de beroemde Nederlandse tuinarchitect Leonard Springer (1855-1940) schoot de botanische kennis van boomkwekers ernstig tekort. Als tuinontwerper, onderzoeker en docent aan de Rijkstuinbouwschool in Wageningen drukte hij een belangrijke stempel op de juiste naamgeving en classificatie van bomen. Zijn classificatiesysteem gaat uit van de relaties binnen plantenfamilies, waarbij verschillende soorten van een familie bij elkaar worden gezet. Dat vergemakkelijkt de botanische vergelijking en het botanisch onderwijs. Daarnaast heeft het als esthetisch effect dat de boomgroepen samenhang vertonen in kleur en vorm, terwijl ze toch verschillen.

Veel arboreta zijn volgens dit principe ingedeeld. De bomen kunnen ook gegroepeerd zijn op basis van hun geografische afkomst, of, een enkele keer, op alfabetische volgorde, zoals in het arboretum van de Floriade in Almere, waarbij je beter zou kunnen spreken van een bomenbibliotheek.

Verlies van functie

Aan de gestage groei van universitaire botanische tuinen en arboreta in de eerste helft van de 20e eeuw kwam in de tweede helft een eind. Door de opkomst van nieuwe onderwijs- en onderzoeksmethoden, zoals audiovisuele middelen, moleculaire technieken en experimenteel laboratoriumonderzoek, verloren de bomencollecties gaandeweg hun functies. Universiteiten beknibbelden op hun botanische tuinen en arboreta, sommige stootten ze af of droegen de exploitatie over aan externe stichtingen.

Momenteel zijn er in Nederland en Vlaanderen 43 arboreta, naast nog een aantal speciale boomcollecties in parken en landgoederen. Vooral de 29 Nederlandse arboreta moeten moeite doen hun toekomst zeker te stellen. Met fondsenwerving, het organiseren van tentoonstellingen en andere publieksactiviteiten en inzet van vrijwilligers lukt het de meeste arboreta nog wel te blijven bestaan. Dat geldt ook voor de particuliere bomentuinen. Ze drijven vrijwel allemaal op de kurk van enthousiaste vrijwilligers en een onge-looflijke creativiteit om inkomsten te verwerven. ■

Gids voor Nederlandse en Vlaamse Arboreta

René Siemens e.a.,
Uitgeverij Blauwdruk, € 34,50.
Ook verkrijgbaar bij de
Bomenstichting met korting
voor donateurs.

Kloosterleven nog voelbaar in Arboretum Oudenbosch

Midden in het West-Brabantse Oudenbosch ligt, op voormalige kloosterterreinen, het Arboretum Oudenbosch. Met zijn monumentale bomen, de Lourdesgrot en het brevierpad is in het oude deel het kloosterleven nog steeds voelbaar.

Vlak na de ingang van het arboretum staat een adembenemende mooie boom: een enorme treurbeuk die met zijn wijdverspreide, laag zittende dikke takken diep respect afdwingt. Hij is in de 19e eeuw geplant door de Paters Jezuïeten. Er niet ver vandaan staan meer monumentale bomen, zoals een plataan en een Perzisch ijzerhoutboom. Ze staan in de Paterstuin, het oudste deel van het arboretum.

Het arboretum is in 1987 aangelegd. Vier jaar eerder hadden de laatste eigenaren, de Broeders van Saint Louis, het kloosterterrein verkocht aan de gemeente, onder de voorwaarde dat er de komende vijftig jaar niet in de tuin gebouwd mocht worden. De gemeente besloot er een arboretum aan te leggen en droeg het beheer van het vier hectare grote terrein over aan een stichting. Het nieuwe gedeelte van de tuin, dat voorheen uit landerijen bestond, is ontworpen door tuin- en landschapsarchitect Anton van Rooijen. Hij koos voor een geografische indeling. Er is een Amerikaans, Aziatisch en Europees gedeelte.

Kloosterbakkerij

De rondleiding door Yvonne van Andel begint bij de oude kloosterbakkerij die door vrijwilligers – al het werk wordt gedaan door vrijwilligers – is gerenoveerd en nu dient als ontvangst- en expositieruimte. Van Andel is vrijwilligster van het eerste uur. Ze werkte nog als verpleegkundige voor de broeders. Eén van hen leerde haar alles over bomen, inmiddels kan ze zich amateur dendroloog noemen. In het Amerikaanse deel wijst ze me op de Amerikaanse paardenkastanjes. ‘Die zijn onze specialiteit’, zegt ze. ‘Ze zijn

bijzonder omdat de bladeren in de herfst niet direct bruin kleuren, maar eerst mooi geel.’ In de oude kas, waar de broeders bloemen kweekten voor het altaar, groeien nu succulenten, vetplanten uit Amerika. Daarachter ligt het pinetum, de naaldbomentuin. Er staan dennen, sparren, cipressen, een heuse mammoetboom. Van de goudlork kleuren de naalden al licht geel. Van Andel: ‘Net zoals alle lariksen verliest de goudlork in de winter zijn naalden, maar voordat ze dat doen kleuren ze eerst prachtig geel.’

Na een pad waar aan beide zijden sierappels, lindes en kersenhout groeien komen we in het Aziatische deel. Hier kronkelt het pad door de beplanting heen. Van Andel: ‘In tegenstelling tot de Engelse landschapsstijl met zijn ordelijke paden en zichtlanen zijn Aziatische tuinen veel meer een nabootsing

van de natuur. Er zijn rivieren, onverwachte vijvers, bergen, je weet nooit wat je achter de volgende bocht aantreft.’ Hier groeien cultivars van de Japanse esdoorn, toverhazelaars en sneeuwballen en snuiven we de zoetige geur op van de hartjesboom.

Aan het Aziatische gedeelte grenst de Broedertuin. Het is niet moeilijk je voor te stellen hoe hier vroeger de paters al wandelend in hun gebedenboeken (brevieren) lasen. Over het brevierpad passeerden ze de Lourdesgrot (nu klankkast voor amateur muziekgezelschappen) en het door rode beuken omringde heilighartbeeld. De Bansloot, die in 1200 werd gegraven voor het turfsteken, vormt de scheiding met de voormalige schaatsvijver van de kloosterlingen. De theekoepel aan de kop van de vijver is door vrijwilligers gerenoveerd.

Brabants boerenland

Achter de voormalige schaatsvijver ligt het Europese deel. Dit is ingericht als Brabants boerenland met houtwallen,

poelen en inheemse bomen als essen en hazelaars. Vorig jaar is een ‘klimaatlaan’ aangelegd: in plaats van twee rechte rijen met dezelfde bomen staan, in verspringend verband, allerlei verschillende soorten bomen zoals hazelnoten, krentenboompjes en nieuwe generatie iepen die resistent zijn tegen de iepenziekte. Straks moet blijken welke bomen geschikt zijn in een veranderend klimaat. Naast de experimentele bomenlaan ligt een stuk schraal grasland. Nu, in de herfst, oogt die wat saai groen, maar, zegt Van Andel, in de lente en zomer komt er een grote variatie aan bloemen en kruiden op; een paar jaar geleden groeiden er zelfs de orchidee en ratelaar.

Als we teruglopen wijst Van Andel op een stuk grond aan de rand van het terrein. Hier wilde vorig jaar een projectontwikkelaar parkeerplaatsen bouwen. Van Andel: ‘Ondanks de akte die de broeders op de verkoop van het terrein hadden gelegd, hebben we van het begin af aan moeten vechten voor het behoud van de tuin. Zo midden in het dorp is dit gebied zeer aantrekkelijk voor bebouwing. Door ons lidmaatschap van de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen en van de Nederlandse Dendrologische Vereniging hebben we erkenning gekregen als arboretum en kunnen we niet zo maar van de kaart worden geveegd. Zowel in ons bestuur als in de begeleidingscommissie zitten invloedrijke landschapsarchitecten en boomkwekers. Door die inzet hebben we de parkeerplaats weten tegen te houden. Maar we zullen altijd alert moeten blijven.’ ■

Ginkgo biloba

levend fossiel uit 't verre oosten

De Ginkgo biloba of de Japanse notenboom wordt al in 1815 door Goethe in zijn gedicht Ginkgo biloba als volgt verwoord:

*Dieses Baumes Blatt, der von Osten
Meinem Garten anvertraut,
Gibt geheimen Sinn zu kosten,
Wie's den Wissenden erbaut.
Ist es Eins lebendiges Wesen,
Das Sich in sich selbst getrennt?
Sind es zwei, die sich erlesen
Dass man sie als eines kennt?
Solche Fragen zu erwidern
Fand ich wohl den rechten Sinn
Fühlst du nicht an meinen Liedern,
Dass ich Eins und doppelt bin?*

*Dit blad van de Oosterse boom
Werd aan mijn tuin toevertrouwd
En heeft een geheim idioom
Dat door de wijze wordt doorschouwd.
Is het één levend wezen,
Dat zich in tweeën deelde?
Of zijn er twee, die zo door hun verschijning
Met een begrijpende kijker speelde.
Mij dit alles af te vragen
Vormt de kern van wie ik ben.
Voel je niet aan mijn gedichten
Dat ook ik in mijzelf verschillende
persoonlijkheden ken.*

Johann Wolfgang von Goethe: West-östlicher Diwan, vertaling Annemarie Holthof

De Japanse notenboom is de enige nog levende representant van een grote oude orde van conifeerachtige bomen. Het geslacht Ginkgoaceae is nog ouder dan de op 170 miljoen jaar geschatte fossiele resten uit het Juratijdperk, die in Japan en China gevonden werden. Dit was ook het tijdperk van de dinosauriërs. In de vrije natuur was hij op twee plaatsen na uitgestorven, maar in cultuur overleefde hij als tempelboom. Ook de overgebleven wilde exemplaren hebben vermoedelijk het leven gehouden dankzij de bemoeienis van Boeddhistische monniken.

Eigenlijk zou de boom Ginkyo moeten heten, maar de VOC-arts en Azië-onderzoeker Engelbert Kaempfer (1651-1716) maakte als eerste beschrijver een foutje bij het vertalen uit het Japans. In die taal betekent Ginkyo zilveren abrikoos. Biloba betekent tweelobbig en verwijst naar de vorm van de bladeren. Ook onze benaming Japanse notenboom slaat de plank mis, want de boom komt oorspronkelijk uit China en kent geen nootachtige vruchten, maar kegels die alleen zichtbaar zijn aan de mannelijke bomen in de voortplantingsperiode. De vrouwelijke bomen heb-

ben ranzig, muffig stinkende zaden, die eruitzien als vruchten, waarmee zij zich voortplanten. Daarom heet de boom in het Chinees ook wel Yin Hsing, dat betekent muf-ruikende boom. Ook wordt hij wel Ya Chio genoemd, eendenpootboom, en die naam is ook hier bekend en duidt op de bladvorm.

Meisjeshaarboom

Hoewel de Ginkgo eigenaardig gevormde varenachtige bladeren van zo'n 4 cm met zachte inkervingen heeft (in het Engels: *Maidenhairtree*, meisjeshaarboom) is hij meer verwant aan de coniferen (naaldbomen) dan aan de huidige loofbomen. Die behoren allemaal tot de bedektzadigen, terwijl de Japanse notenboom tot de naaktzadigen behoort. De Ginkgo is tweehuizig, er zijn dus mannelijke en vrouwelijke planten. Bijzonder is dat hij van geslacht kan veranderen. Hoe dat zit kon ik niet achterhalen.

Het duurt jaren eer de boom zaden en vruchten voortbrengt. Die pruimachtige vruchten stinken naar braaksel, maar binnenin zit een eetbare kern die pistache-achtig smaakt. Waarschijnlijk werd de vrucht al in de neolithische tijd door de mens gegeten. In Azië gelden ze als delicatessen. Omdat de Ginkgo stoffen vrijgeeft die in de farmacie belangrijk zijn, is ook in het Westen de aandacht voor deze bijzondere boom toegenomen. De zaden schijnen slijmoplossend, kalmerend, spijsvertering bevorderend en goed tegen wormen te zijn. In antibiotica en in medicijnen om astma te bestrijden worden deze stoffen ook gebruikt. Voor oudere mannen zouden ze helpen tegen vaatvernauwing.

Oudere bomen kunnen takken hebben die tot op de grond reiken met onderaan een verdikking, een soort wrat. Japanse jonge vrouwen gaan naar zulke bomen toe, omdat het hun vruchtbaarheid zou bevorderen.

In de achttiende eeuw werd de boom voor het eerst in Europa ingevoerd. Daarbij nam men aan dat hij in Azië alleen nog gecultiveerd bij tempelcomplexen bestond. Pas in de twintigste eeuw zijn de wilde exemplaren in Zuidoost-China ontdekt.

50 meter hoog

Ginkgo's kunnen wel 50 meter hoog worden, met een stamdikte van maximaal zo'n 10 meter en een leeftijd van meer dan duizend jaar. Ze zijn extreem goed bestand tegen ongedierte, bacteriën en zwammen, kunnen goed tegen stikstof. Bekend is het verhaal van een Ginkgo die de atoombom van Hiroshima heeft overleefd. Na de val van die bom in 1945 was de buitenkant van de boom volledig verbrand en alles in de omgeving volledig vernietigd, maar in 1946 liep de boom gewoon weer uit en verkreeg zo een monumentale status.

In België, in het slotpark van Chateau Dumon bij Tournai (Doornik), staat een exemplaar met een stamomvang van bijna 7,30 meter en een hoogte van ruim 30 meter. Deze is geplant in 1766 en is daarmee één van de oudste Japanse notenbomen in Europa. In de Hortus van de Universiteit Leiden en in die van Utrecht (de oude) staan heel oude exemplaren, ze zijn al tussen 1724 en 1730 geplant. In 2024 is die in de Hortus van Leiden tot Boom van het Jaar in Nederland gekozen en is daarmee de Nederlandse inzending voor de verkiezing van de Europese Boom van het Jaar 2025. De vroegst bekende boom is in 1754 in Engeland opgekweekt uit zaad van Aziatische tempelbomen.

Tegenwoordig is de boom onder hoveniers populair en dat komt waarschijnlijk door zijn fraaie kegelvormige uiterlijk, zijn langzame groei en zijn ongevoeligheid voor luchtverontreiniging. De Ginkgo is het symbool van duurzaamheid en levenskracht en zo is deze oeroude boom ook een heel moderne boom. Genoot men in de grijze oudheid al van de schoonheid van de Ginkgo biloba, hopelijk kunnen wij dat nog tot in lengte van dagen doen. ■

Kun je vriendschap sluiten met een boom?

Sluit vriendschap met een boom. Dat is het levensmotto van Maja Kooistra en Jeroen Heindijk. Allebei publiceerden ze recent een boek over hun band met bomen.

‘Kijk hier begin ik te voelen dat we dichtbij komen. De intensiteit van de energie neemt toe. Mijn hart wordt voller. Dan weet je dat je in een oude boskern bent waar eeuwenoude informatie ligt opgeslagen.’ Onderweg in het Veluwe bos bij Wolfheze staat Maja Kooistra plots stil. Tweehonderd meter verderop staan de legendarische Wodanseiken.

Samen met Jeroen Heindijk maken we een wandeling naar misschien wel de meest beroemde oude eikenbomen van Nederland. Terwijl Maja de bomen al van verre voelt, gebeurt er bij Jeroen niets. Maar hij onderschrijft wel de ervaring dat oude boskernen een bijzonder gevoel bij hem kunnen oproepen. ‘Ik kijk dan naar het oude wortelsysteem, waarin de ziel van het bos is te vinden. In welke gemoedstoestand moet je zijn om dat op te pikken? Als ik de juiste plek en rust vind om te aarden bij een boom, raak ik mentaal opgefrist.’

Boomleraren

Jeroen Heindijk (1969) en Maja Kooistra (1946) zijn allebei boomleraren. Ze nemen groepen

mensen mee naar oude bomen om hen te leren hoe je vriendschap kunt sluiten met bomen. ‘Net als mensen zijn bomen bijzondere wezens’, formuleert Jeroen zijn missie met zijn bostochten, onder meer naar Engeland. ‘Bomen spiegelen het deel in ons dat in de drukte van het leven vaak naar de achtergrond is verdwenen. En ze brengen je thuis bij jezelf. Bomen vertellen hun eigen verhaal en geven meer inzicht in wie wij zijn.’

Maja gaat een stap verder. Het is haar missie om contact te maken met bomen. ‘Bomen hebben geweldige communicatievormen ontwikkeld waarop je als mens kunt afstemmen. Bomen communiceren door een bundel signalen uit te zenden, die je als mens met je zintuigen kunt opvangen.’ Maja is een druïde, dat wil zeggen dat ze de wijsheid van bomen doorgeeft aan mensen die er open voor staan.

Zo ging bioloog Arjen Mulder bij haar in de leer en schreef hij over zijn ervaringen het boek *De vriendschap van bomen*.

Verbeeldingskracht

In kringen van nuchtere boomliefhebbers hebben Maja en Jeroen altijd wat uit te leggen. Want veel mensen vinden het vreemd en zweverig als je zegt dat je met bomen communiceert. Maja: ‘Verbeeldingskracht over een bovennatuurlijke werkelijkheid vinden we mooi als het in films en boeken wordt beschreven. Waarom zou het dan niet echt kunnen bestaan? Ik voer hele gesprekken met bomen. Onze verre voorouders spraken al met bomen. Maar met onze rationaliteit hebben wij dat achter ons gelaten.’ Jeroen: ‘Bomen zijn standvastig en supergoed geworteld, dus allesbehalve zweverig. Ze leren ons lessen over ons mens-zijn.’ Voor hen beiden is wetenschappelijk bewijs niet het enige dat telt. ‘Ons bewustzijn reikt verder dan we wetenschappelijk kunnen beredeneren.’

Maja Kooistra heeft een wetenschappelijke loopbaan achter de rug als fysisch geograaf. Zij bracht in juni 2024 haar levenswerk uit met de titel *Leven met bomen*. In dit boek geeft ze uitleg over haar eerste ontmoetingen met bomen en hoe ze leerde om te communiceren met bomen. ‘Als kind voelde ik me niet altijd op mijn gemak thuis. Maar als ik onder de bomen zat, was het vredig en ontspannen. Zo leerde ik communiceren met bomen. Mijn ouders vonden het onzin. Ik moest mijn mond erover houden. Ondertussen groeide mijn band met bomen en leerde ik hele gesprekken te voeren met bomen.’

Jeroen deelt die ervaring: ‘Thuis voelde het niet veilig. In het bos mocht ik mezelf zijn. Daarom was ik daar vaak te vinden. Zo ontwikkelde ik een band met bomen als vertrouwelingen. Bomen willen gezien worden. Ik denk aan een zakenman die me vertelde dat hij in stilte dagelijks een boom groet waar hij langs komt. Hartstikke tof. Dat is het begin van vriendschap.’

Speciale band met Wodanseiken

Met de bekende Wodanseiken bij Wolfheze heeft Maja Kooistra een speciale band. ‘Het is een feest om hier te zijn. We kennen elkaar al heel lang, dus de ontmoeting voelt vertrouwd. In de midzomer staat de eik in z’n volle kracht. De boom reikt naar het licht. Het is van een ontroerende schoonheid.’ Maja is ervan overtuigd dat de boom haar herkent. ‘Jazeker’, zegt ze volmondig. ‘Dat is een gevoel vanbinnen. Ik kom al sinds mijn twaalfde bij deze boom. Het is een wederzijdse vriendschap. Vanzelfsprekendheid en vertrouwdheid ervaar ik heel diep bij deze boom.’

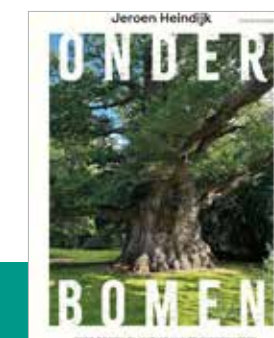
Jeroen: ‘Ik vind het heel leuk om hier samen te zijn met Maja. Mijn hart wordt er warm van. Dit zijn onze veteranen. Ooit stonden we hier met honderd kenners uit de bomenwereld rond deze oudjes. Dat is als een kerk onder de open hemel. Dan vier je met elkaar de scheppingskracht van deze boom. Met zo’n groep rond een boom gaat het hart nog wijder open.’

Jeroen kijkt altijd door twee brillen naar een boom. ‘Ik heb geleerd om technisch te kijken. Dus bijvoorbeeld naar de compartimentering van deze eiken. En ik kijk door de magische bril van verwondering en verbinding.’

Leren van bomen

In het stromende beekje aan de voet van de Wodanseiken schiet een blauwpaarse schicht tussen de varens. Een ijsvogeltje. ‘Wat heerlijk dat er weer water stroomt bij de eiken’, verzucht Maja. ‘De waterstand was hier dramatisch laag de afgelopen jaren. En toch hebben deze oude bomen zich er kranig doorheen geslagen. Die kracht van overleven dwingt respect af. De omstandigheden zijn niet ideaal. Maar wat deze bomen er desondanks van maken, daar kunnen we als mensen een puntje aan zuigen.’

Bomen kunnen volgens Maja en Jeroen als vrienden zijn, met wie je van alles kunt uitwisselen. ‘We

Onder bomen
Jeroen Heindijk
Uitgeverij Christofoor

Leven met bomen
Maja Kooistra
Uitgeverij A3 boeken

28e Dierckxlezing
dinsdag 4 maart 2025
Utrecht

Hoe houden we verdwenen bomen historisch levend?

Hoe houden we het verhaal van verdwenen bomen historisch levend? De jaarlijkse Dierckxlezing staat volgend jaar in het teken van twee inspirerende voorbeelden: 's lands dikste boom in Wijhe en een iconische iep in Amsterdam.

Op de rivierdijk langs de IJssel stond tot 1860 een boom die volgens overlevering de dikste was van heel Nederland. Over de boom – een populier – is maar spaarzame informatie bekend. Toch wekt Wim Eikelboom het verhaal van deze gigant tot leven. Wim is liefhebber van de rivier de IJssel en ambassadeur van de Bomenstichting. Samen met muzikant Ernst van der Sloot vertelt hij het verhaal over de dikke boom van Wijhe.

Een verdwenen boom van meer recente datum is de 115-jarige iep voor Beursplein 5 in Amsterdam. Op de stam stonden de letters NOW, een herinnering aan de Occupy-beweging. Deze boom moest plaatsmaken voor een fietsenkelder. Simon Lelieveldt, oprichter van stichting Financieel Erfgoed, trok zich het lot aan van de iep. Hij besloot om de gevelde boom – met hulp van kunstenaars – nieuw leven in te blazen met allerlei ambachtelijke producten, waaronder zelfgemaakte houten muntjes, tafels, onderzetters en een bijzonder spreekgestoelte.

Zijn missie is om de iep van het Beursplein een eigen plek terug te geven in de (financiële) geschiedenis van Amsterdam. Lelieveldt komt daarmee de belofte na die hij plechtig uitsprak toen de boom aan zijn einde kwam:

*Jij werd geveld.
Maar ik beloof je te eren en te behouden, zodat we onze geschiedenis altijd bewust zijn, zowel nu, als in de toekomst, die straks weer het verleden wordt. Opdat we dan, misschien niet in jouw schaduw, maar wel in jouw statige bijzijn kunnen spreken over de uitdagingen van onze tijd, terwijl we ons denken ijken, vanuit het besef van onze plaats in de geschiedenis.*

Dierckxlezing bijwonen?

Datum: dinsdag 4 maart 2025 **Aanvang:** 19.30 uur
Plaats: In de Driehoek, zaal Gertrudiskapel, Willemsplantsoen 1c, 3511 LA Utrecht (5 minuten lopen vanaf station Utrecht Centraal)
Aanmelden vóór 24 februari a.s. via het aanmeldformulier op de website: www.bomenstichting.nl/nieuws of scan de QR-code.
Meer informatie: 085-0777821

De toegang is gratis!

Scan om aan te melden

kunnen zoveel leren van bomen', zegt Jeroen. 'Ze geven levenslust. Dat merk je al zodra je in een bos gaat wandelen. Ze leren je rust, groei-kracht, moed, aanpassingsvermogen. Allemaal kwaliteiten die we ons eigen kunnen maken als we de tijd nemen om bij bomen te zijn.'

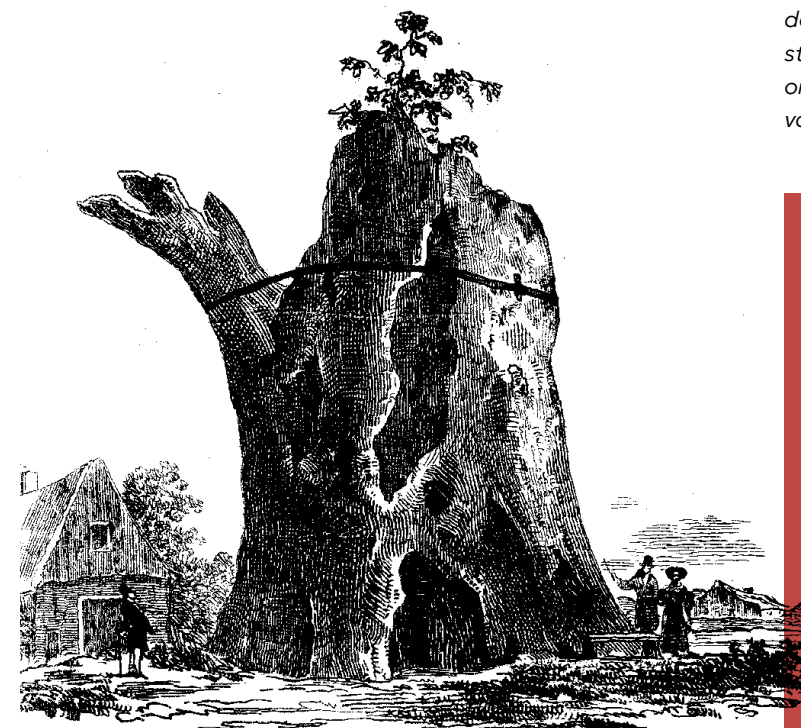
Maja: 'Oude eiken zien er altijd gehavend uit. Zo is het ook met mensen: ook al zijn ze getekend door ouderdom, ze staan volop in het leven. Dat geldt ook voor mij. Ik ga ook niet zeuren over een tak die voor pampus hangt; maar ik wil het leven leven wat mogelijk is. Dat hebben de bomen mij al heel vroeg bijgebracht. Niet klagen, maar dragen.'

Dienstbare krachtpatsers

'Ik word toegezogen naar de boom', zegt Jeroen. Even later zit hij aan de voet van een Woudanseik met zijn rug tegen de stam. Maja komt

naast hem zitten. 'In de oude Germaanse bomenkalender staan eiken voor gastvrijheid, kracht, standvastigheid en betrouwbaarheid', mijmert ze. Jeroen vult aan: 'Zomereiken zijn dienstbare krachtpatsers. Oude eiken leren ons dat we niet moeten weggooien wat oud en versleten lijkt. Ook al verliezen eiken hun hele kroon, ze grijpen elke kans om weer te herstellen en voort te leven.' Daarin ziet Jeroen een les voor ons mensen: 'Als je overal faalt, je geblesseerd en beschadigd voelt, kun je je soms aan het leven verbinden met wat wel lukt. Gehavende eiken en mensen kunnen heel lang voortleven.'

Jeroen wijst naar een band van jonge groene takken halverwege de stam van de oude eik. 'Dat is het plan B voor deze boom. Als de kruin er onverhoopt uit valt door storm of droogte, kan de boom met die reservekruin nog zeker honderd jaar overleven. Bomen beginnen gewoon opnieuw na een burn-out. Opnieuw een les voor ons mensen: wat is jouw plan B voor het geval je zware tegenslagen krijgt in het leven?' ■

De website van het Landelijk Register van Monumentale Bomen is vernieuwd. Een welkome verbetering, vindt Wilma Verburg, vrijwilliger bij de Bomenstichting.

Blij met de vernieuwde website monumentale bomen

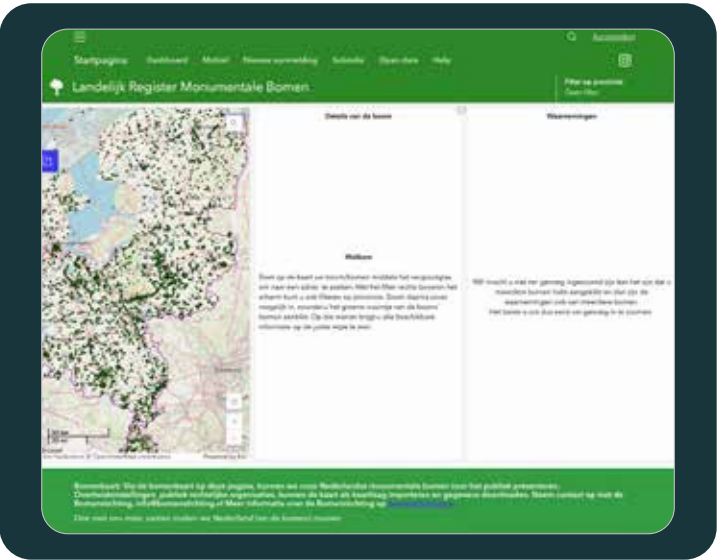
Al vele jaren ga ik regelmatig op stap om monumentale bomen op te zoeken en te controleren. Van tevoren maak ik dan een lijstje met bomen die op mijn route liggen. Tijdens de route schrijf ik keurig de omtrek op en soms de hoogte van de boom, maak ik foto's en bekijk hoe de boom ervoor staat. Heel af en toe spreek ik ook een eigenaar en dan probeer ik nog wat extra informatie over de betreffende boom los te krijgen. Het is leuk om op voor mij onbekende plaatsen te zoeken naar een boom. Om hem dan ook echt te vinden, is altijd weer een prettig moment.

Thuisgekomen na een dag inspecteren weet ik dat ik nog minstens een uur bezig ben met foto's bekijken en bewerken en daarna de gegevens invullen op de website. In het begin had ik daar nog wel eens moeite mee, maar als je het trucje van invoeren eenmaal kent, gaat het steeds makkelijker. Zeker toen ik 4G op de smartphone kreeg en merkte dat ik met de app ook in het veld kon zien welke bomen ik nog moest bezoeken en waar ze zouden moeten staan. Nu kwam ik niet meer thuis met metingen en foto's van een verkeerde boom!

Niet overbodig

Het idee om de website van het Landelijk Register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting te vernieuwen en te moderniseren was echt niet overbodig. Ondanks dat ik er goed mee kon werken, wist ik dat het allemaal niet erg optimaal was.

Begin 2024 is de nieuwe website van start gegaan en is het oude bomenmeetnetportaal komen te vervallen. Maar ja, een mens is een gewoontedier en als die eenmaal een kunstje heeft

geleerd, wil die dan nog wel een ander kunstje leren? Met enige tegenzin heb ik me wel aangemeld bij de online presentatie en uitleg. Gelukkig wel! Want wat geweldig dat Barend Sneller (met ondersteuning van Bert Plaat) zich er op heeft gestort en een prachtige nieuwe website heeft gemaakt. En niet zomaar wat, nee alle input en wensen van de gebruikers zijn meegenomen en erin verwerkt. Tijdens de online sessie liet hij de werking zien en ik was behoorlijk onder de indruk van de mogelijkheden. Zo zijn de foto's nu zonder extra klikken direct zichtbaar onder de informatie van de betreffende boom en is het wisselen tussen de waarnemingen en de details over de bomen duidelijk en eenvoudig geworden. Ook is er nu een extra mogelijkheid om verhalen over bomen in te sturen. Een verhaal bij een boom maakt de boom meteen interessanter en waardevoller! En mensen die geen 'officiële' waarnemer zijn kunnen waarnemingen invoeren zonder in te loggen. De drempel om mee te doen is hierdoor behoorlijk verlaagd. Wel moest ik het invoeren helemaal opnieuw leren en mezelf eigen maken. De vernieuwde website is zeker overzichtelijker dan de oude, maar het blijft een computerprogramma, je moet de goede weg en de knopjes volgen voor het juiste resultaat.

Controle

Alle waarnemingen, zowel van de niet-ingelogde waarnemers als van alle bekende waarnemers, worden gecontroleerd voordat ze

Zo werkt het

zichtbaar worden op de website. Spam, foutjes en/of vandalisme worden er op deze manier uitgefilterd. Verder is er een goede helpfunctie; niet alleen voor het openbare gedeelte van de website (voor de niet-ingelogde gebruikers), ook voor de rest van de website is een uitgebreide handleiding beschikbaar.

Inmiddels is er een tweede versie van de vernieuwde website en zijn allerlei kinderziekten genezen. Bij het opstarten van het dashboard wordt duidelijk gemeld dat de eerste opstart wat langer duurt. Handig om te voorkomen dat er op allerlei knoppen wordt geklikt en het daarna langer duurt voor de juiste informatie te zien is. Als gebruiker zal ik vast wel eens denken: dit kan misschien handiger of als het anders is ingedeeld wordt het scherm beter gebruikt, maar over het geheel genomen ben ik nu erg blij met de nieuwe website. ■

Bert Plaat

Veel dank aan Bert Plaat en Barend Sneller!

Met hun kennis van internet en vanuit hun grote liefde voor monumentale bomen hebben zij vele, vele uren gemaakt om een website te ontwikkelen die voor iedereen toegankelijk is. En dat is gelukt! Een bijzondere en belangrijke manier om onze oude bomen te beschermen!

Barend Sneller

Foto: Wagtmans en Driessen

column

Joris Hellevoort,
boswachter
Utrechts Landschap
en bestuurslid
Bomenstichting

De Dooie Rooie

Het moet een klap hebben gegeven toen de grootste boom van het landgoed neerstortte op het gazon achter Huize Oostbroek in De Bilt. De rode beuk, met een omtrek van 530 centimeter en een hoogte van ruim 28 meter, brak in 2007 op een paar meter boven de grond padoes af. In vaktermen 'windbreuk'. Einde verhaal. Na 160 jaar zich ieder voorjaar door de roodbruine blaadjes onderscheidend van de andere beuken, bleef er een grote leegte achter. Alleen zijn afgebroken stam en drie liggende stamdelen herinneren nog aan de beuk van weleer.

Als ik een luchtfoto raadpleeg uit 2008 is het immensse gat in het kronendak goed zichtbaar. En precies dat was de reden dat op vrijwel die plek een paar jaar later een nieuwe rode beuk werd geplant. Nu is de opvolger daar en langzaam raakt de rode reus in de vergetelheid. Net als bij Doornroosje raakt de stronk overgroeid met rozen en bramen. Totdat mijn collega Jan-Willem en ik een rondje maken over 'ons' landgoed.

'Het mag hier wel ietsje netter JW, wat vind jij?'
'Helemaal niet raar, laten we die bramentroep maar eens aanvallen.'

Op dat zelfde moment staan we allebei verbaasd te kijken: wat we eerder niet zagen en onttrokken was aan ons oog wordt geopenbaard. Uit het wilde struikgewas piept een klein takje met roodbruine bladeren parmantig omhoog. We hollen allebei naar de vergeten stronk en banen ons een weg door de wildernis van rozen en bramen. Tot onze grote vreugde lijkt er een heuse wederopstanding gaande. De dood gewaande stronk is ondergronds blijven leven. Op de oude wortelaanzet van de stronk heeft een

Foto: Joris Hellevoort

babyloot zich weten op te richten. De Dooie Rooie is wel gebroken, maar niet dood.

De stronk en de baby zijn ondertussen ontdaan van de stekelige doornstruiken. Haast als een trotse moeder toont zij ons haar kleine spruit. Toch baart iets mij zorgen. Het geplante stiefbroertje begint opdringerig te worden. Na rijp beraad wordt besloten dat ook hij mag blijven. Door hem af ten toe een beetje bij te snoeien, groeien broer en zus samen op! En ach, het leeftijdsverschil, dat ziet straks niemand meer. ■

Mededelingen

Nicole Boeijink

Nieuwe officemanager

Sinds 16 september 2024 is Nicole Boeijink de nieuwe officemanager op het kantoor in Arnhem. Contact met de Bomenstichting was destijds voor haar de aanleiding om Bos- en Natuurbeheer te gaan studeren aan Larenstein (1999). Nicole heeft vervolgens bij verschillende groene organisaties gewerkt. Ondersteunen bij werkprocessen, organiseren en verbinden doet Nicole graag. In haar vrije tijd is ze medeorganisator van Operatie Steenbreek die zich inzet voor ontstening en vergroening van tuinen in de gemeente Rheden.

Redactie Bomennieuws

Na jarenlang het tijdschrift te hebben begeleid als eind- en hoofdredacteur geven Maria van Rooijen en Hanna Hirsch het stokje door aan Nicole Boeijink, officemanager en Wim Eikelboom, journalist en ambassadeur van de Bomenstichting. U heeft al vele keren artikelen van Wim in Bomennieuws gelezen. Hij is goed op de hoogte van wat er speelt in bomenland en kan goed en boeiend schrijven. Nicole houdt van organiseren en is ook nauw betrokken bij de natuur. Goede opvolgers dus van Maria en Hanna die we heel hartelijk bedanken voor hun jarenlange inzet!

Wim Eikelboom

Overlijden Han van Meegeren

Afgelopen zomer is groot boomliefhebber en verhalenverteller Han van Meegeren overleden. Hij was één van de auteurs van het fantastische boek *Bijzondere bomen in Nederland, 250 verhalen*. Ook schreef hij *Van acacia tot zilverlinde, de mooiste bomen van Tilburg*, dat in 2014 ver-

scheen. Han had jarenlang een rubriek over bijzondere bomen op de website van Cultureel Brabant (CUBRA) met mooie verhalen, foto's en tekeningen. Voor Bomennieuws schreef hij, voor zijn verhuizing naar Frankrijk, ook artikelen, met name over sagen en legenden, zoals over de Heksenboom van Zwarte Kaat, een geldboom of een koortsboom. Door al die verhalen en beelden zullen we ons Han van Meegeren blijven herinneren.

Colofon

49ste jaargang, winter 2024
Verschijnt 2x per jaar, oplage 2600 stuks

Redactieadres Bomenstichting
Eusebiusbuitensingel 9, 6828 HT Arnhem

Telefoon 085-0777821
E-mail info@bomenstichting.nl
Website www.bomenstichting.nl
ING-bank IBAN NL51INGB0002108755
Drukker Daneels grafische groep, Beerse
Papier FSC mixed recycled Silk MC halfmat
115 gr folie adresdrager is afbreekbaar

Redactie Jeroen van den Bergh,
Dirk Doornenbal, Reina de Smeth en
Nicole Boeijink
Eindredacteur Maria van Rooijen
Hoofdredacteur Hanna Hirsch
Tekstadvies Marianne Mooij
Vormgever Jet Westbroek

Aan dit nummer werkten verder mee
Wim Eikelboom, Joris Hellevoort, Bert Maes,
Gerrit-Jan van Prooijen, Hans Schut, Ines Verbeek, Wilma Verburg en Cis van Vleuten.

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.
De Bomenstichting heeft tot doel de zorg en aandacht voor de bomen in de stad en op het platteland te bevorderen. Zij doet dit sinds 1970.

Al vanaf € 30 bent u een jaar lang donateur van de Bomenstichting. Studenten krijgen 50% korting.

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix der Nederlanden

Vier ruim honderdjarige magnolia's in een voortuin van een villa in Valkenswaard zijn uitgeroepen tot Valkenswaardse Bevrijdingsboom 2024. Zij en de huidige bewoonster zijn getuigen geweest van de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding.

Omdat veel bomen ouder worden dan mensen kunnen zij getuigen over de plek waar ze staan. Vanuit dat idee heeft de Bomenstichting in Valkenswaard het initiatief genomen voor het benoemen van een Bevrijdingsboom. In samenwerking met Groen en Heem, het IVN en Heemkundekring Weerderheem werd in juli 2024 inwoners van Valkenswaard gevraagd om een boom te nomineren voor de Valkenswaardse Bevrijdingsboom 2024. De inzenders moesten het verhaal vertellen van wat 'hun' boom in de oorlog en rond de bevrijding had meegemaakt. Uit twintig inzendingen koos de jury, bestaande uit de organiserende verenigingen en de groenbeheerder van de gemeente, op basis van de verhalen de vier magnolia's in de voortuin van de villa aan de Luikerweg 54. De bomen staan ook vermeld in het Landelijk Register Monumentale Bomen onder nr. 1686441.

Winnende verhaal

De bomen zijn voorgedragen door de huidige bewoonster Peggy van Hapert – van den Besselaar. In 1920 plantte haar vader de vier magnolia's. Tijdens de oorlog werden in de villa Duitse soldaten ingekwartierd waardoor de villa zelf een doelwit werd. Op de dag van de bevrijding op 17 september 1944 trokken de Engelsen (Operatie Market Garden)

vechtend van Lommel (België) via de Luikerweg naar het centrum van Valkenswaard. Er werden granaten afgeschoten en er werd gebombardeerd. Wetende dat hun huis door de inkwartiering een doelwit was, schuilde de familie met Peggy in de kelder. Een voltreffer miste de villa maar raakte wel de grote rododendron rechts naast de woning.

Na de bevrijding werden er Engelse soldaten bij de familie ingekwartierd. Omdat de Engelsen de voornaam Greetje niet konden uitspreken noemden zij de toen veertienjarige Greetje Peggy. Een voornaam die ze sinds die tijd met trots draagt.

Informatiebord

De benoeming van de Valkenswaardse Bevrijdingsboom werd bekend gemaakt tijdens de bevrijdingsfeesten in het tweede weekend van september. Om te accentueren dat verhalen aan volgende generaties doorverteld moeten worden onthulde de kinderburgemeester van Valkenswaard ook een informatiebord. Daarop staat kort beschreven wat deze bomen als levende erfgoedgetuigen kunnen doorgeven over de oorlogstijd en de bevrijding.

Oproep

Wij zouden alle gemeenten die volgend jaar hun 80-jarige bevrijding vieren willen oproepen hun eigen Bevrijdingsboom 2025 te benoemen. De verkiezing vereist het een en ander aan voorbereiding – financiën, publiciteit, fotografie – maar als er op tijd mee wordt begonnen zou het overal moeten lukken. ■

Valkenswaard kiest Bevrijdingsboom

